
Esad Kurtović, *Iz povijesti dubrovačkog zaleđa*

Dubrovnik: Ogranak Matice hrvatske u Dubrovniku, 2018, 246 str.

Početkom 2018. godine u izdavaštvu Ogranka Matice hrvatske u Dubrovniku publicirana je knjiga Esada Kurtovića pod naslovom *Iz povijesti dubrovačkog zaleđa*. Najsvježija publikacija profesora Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu i jednog od najaktivnijih medievalista na našim prostorima predstavlja svojevrsnu zbirku publiciranih naučnih radova koji su za ovu priliku dodatno uređeni i dopunjeni najnovijim saznanjima. Publiciranjem u okvirima jedne studije ovim naučnim dostignućima pružena je jedna sasvim nova dimenzija. U okviru ove publikacije uvršteno je deset zaočruženih istraživačkih cjelina koje čine zasebna poglavlja. Kroz ovih deset poglavlja zrcale se autorova višedecenjska sistematska istraživanja usitnjene i rasparčane arhivske građe sačuvane u najvećoj mjeri u Državnom arhivu u Dubrovniku, za čije su pravilno korištenje, analiziranje i tumačenje potrebne zahtjevne paleografske i lingvističke sposobnosti.

Odabrani radovi koji čine integralni dio ove publikacije predstavljaju samo dio naučnog opusa Esada Kurtovića iz naslovlenog tematskog okvira. Autorov dugogodišnji prepoznatljivi metodološki pristup ni u ovom izdanju nije doživio značajnije transformacije. Ta se

karakterna crta posebno odnosi na ispisivanje dijelova arhivskog materijala u podnožnim napomenama, što podrazumijeva dodatni teret za autora, ali vrlo zahvalan produkt za čitaoce.

Publikacija obrađuje široku lepezu tematskih okvira referirajući se na prostor neposrednog dubrovačkog zaleđa, u najvećem obimu teritorija srednjovjekovne bosanske države, obuhvatajući hronološki period od sredine XIV do kraja XV stoljeća. U autorovoј vizuri izdvojeni su brojni primjeri koji predstavljaju presjek svakodnevne interakcije Dubrovnika i zaleđa, što podrazumijeva političke, privredne, ekonomske i kulturne veze. Rezultati ovih istraživanja ukazuju na međusobnu ovisnost dvaju diferentnih središta i prostora. Dok je, s jedne strane, Dubrovnik kao značajan ekonomski centar koristio resurse, potencijal i proizvodnju zaleđa, istovremeno je stanovništvo susjednih zemalja preko Dubrovnika ostvarivalo najfrekventniju liniju s mediteranskim svijetom. U Kurtovićevoj dimenziji naučnih istraživanja i djelovanja prilika je data i običnom srednjovjekovnom čovjeku, njegovoј svakodnevnicu i problemima s kojima se susretao na spomenutom prostoru. Istraživanja uokvirena u ovoj publikaciji prikazuju i one najistaknu-

tije društvene slojeve poput vlastele, vladara te dubrovačkih vlasti.

Segment srednjovjekovne prošlosti bosanskih naselja u neposrednoj blizini Dubrovnika obrađen je kroz primjere posjeda vlasteoskog roda Kosača. Kroz poglavlje *Bišće i Blagaj u doba vojvode Sandalja Hranića Kosače* (9-30) Kurtović na osnovu izvora dubrovačke provenijencije demonstrira kako je Bišće predstavljalo važno geostrateško mjesto i raskriže dvaju glavnih pravaca u javnom životu Kosača – između bosanske krune i Dubrovačke Republike. Bišće i Blagaj održavali su frekventne odnose sa Dubrovnikom, te obezbjeđivali ovaj grad radnom snagom. Zanimljivu sudbinu proživiljavala su pogranična mjesta u dubrovačkom zaleđu. Ova pojava iskazana je u poglavlju *Naselje Grebci u srednjovjekovnoj župi Popovo* (31-55). Grebci postaju pogranično mjesto 1399. godine, kada je Dubrovačka Republika stekla Primorje, te se od ovog vremena preko ovog naselja odvijala neposredna veza između bosanskog i dubrovačkog teritorija, a stanovnici Grebaca sreću se u raznim svakodnevnim situacijama karakterističnim za pogranične oblasti. Drumsko razbojništvo, odnosno pljačke trgovaca i karavana predstavljaju svakodnevnicu dubrovačkog zaleđa u XV stoljeću. Jedno od najpoznatijih zloglasnih lokacija bilo je i Monte *lapidoso* – *Kameno brdo* (57-68). Autorova istraživanja ukazuju kako je u ovom mjestu, očigledno zbog

specifičnog geografskog položaja, izvršen veliki broj pljački trgovaca koji su se kretali sa robom i iz Dubrovnika prema unutrašnjosti.

U okviru poglavlja *Iz povijesti Kreševa u srednjem vijeku* (69-92) Kurtović prezentira rezultate istraživanja o trgovačkoj obitelji Kirstić-Kozoje iz Kreševa. Prateći podatke o njihovim aktivnostima, autor detektuje tri generacije ove porodice koje su se bavile dubrovačkom kreditnom trgovinom kroz prizmu zaduživanja u Dubrovniku, te prodaje robe na prostoru Bosne, odnosno ponajviše u mjestu iz kojeg potječu. Sačuvani podaci iz Državnog arhiva u Dubrovniku omogućili su autoru da u okviru zasebnog pristupa *Magarci u dubrovačkom zaleđu* (93-111) prikaže značaj, uzgoj, trgovanje i pljačke magaraca u užem području zaleđa koje je obuhvatilo prostor Popova, Ljubinja, Trebinja, Zagorja, Vrsinjske i Konavale. Autorovo istraživanje i analiza nude odgovore na pitanja o frekventnosti korištenja magarca kao domaće životinje, njihovim cijenama i uslovima uzgoja. Elementi odgoja i obrazovanja u dubrovačkom zaleđu dolazili su posredovanjem vladarskih i vlastelinskih dvorova, različitih vjerskih objekata te većih gradskih središta sa razvijenom privredom. U okviru segmenta *Učenje dobrih običaja, manira i pismenosti* (113-120) Kurtović analizira veći broj sačuvanih ugovora o služenju i naukovljanju na području Dubrovnika. Ugovori ove vrste

podrazumijevaju dolazak osoba iz zaleđa u Dubrovnik kako bi započeli određenu službu, međutim, prema parametrima ugovora, često se druga strana, pored ustaljenih obaveza izučavanja zanata, obavezivala podučavati osobu dobrim manirima, lijepom ponašanju, čitanju i pisanju. Dubrovnik kao ekonomski i kulturni centar predstavlja je vrlo pogodno mjesto na kojem su mladići iz zaleđa mogli steći ove vještine. Interesantan je primjer Pavla, sluge vojvode Sandalja Hranića, koji je februara 1427. godine upućen posredstvom dubrovačkog vlastelina Teodora Prodanella kod sveštenika don Andrije kako bi učio pisati, što je autora usmjerilo na zaključak kako se radi o obuci čovjeka za potrebe kancelarije Kosača.

Međusobna interakcija Dubrovčana i susjeda referirala se i kroz dogovore o uzgoju i čuvanju različitih domaćih životinja s obzirom na činjenicu kako je Republika oskudijevala prostorom za bavljenje ovom vrstom djelatnosti. U poglavljju *Iz povijesti pčelarstva u dubrovačkome zaleđu* (121-137) autor na osnovu sačuvanih ugovora o čuvanju i uzgoju pčela te zapisima kancelarije o pljačkama košnica rekonstruiše ulogu pčela i pčelinjih proizvoda u komunikaciji Dubrovčana i njihovih susjeda, te definiše njihovu prosječnu cijenu. Ugovori ove vrste sadrže tačno definisane koristi koje sebi obezbjeđuju obje strane prema ustaljenim običajima pojedinih krajeva koji su se poštovali od davnina, što je u najvećoj mjeri podra-

zumijevalo ravnomjernu podjelu prihoda. Po velikom interesu kradljivaca za košnice i pčelinje proizvode uočava se kako je pčelarstvo u zaleđu bila značajna privredna djelatnost. Kroz sličnu izvornu podlogu autor prati i tematski okvir *Iz povijesti sokolarstva u dubrovačkome zaleđu u srednjem vijeku* (139-156). Sokolarstvo predstavlja specifičan način lova pomoću dobro uvježbanih ptica grabljivica, dok sam pojam obuhvata i dresiranje ptica za lov. Autorova istraživanja pokazala su kako je ova vrsta lova bila posebno zastupljena među vlastelom. Sokolovi su u srednjem vijeku često bili i predmetom poklona kod najbogatijih društvenih skupina. Sačuvani su ugovori o uzgoju i čuvanju sokolova u dubrovačkom zaleđu, kao i tužbe o pljačkama ove vrste ptica. O značaju sokolova u javnom životu srednjovjekovne epohe svjedoči i činjenica kako se na ovim prostorima često nalaze i kao heraldički simboli.

Interesantan primjer vlasništva susjednih moćnika nad posjedima unutar teritorije Dubrovačke Republike autor je prikazao kroz poglavje *Posjed Kosača na otoku Šipanu* (157-166). Posjedovanje teritorija i dobara na otoku Šipanu od strane Kosača prema autorovim istraživanjima je u direktnoj vezi sa parametrima ugovora o kupovini Sandaljeva dijela Konavala. Izvorna građa omogućila je praćenje vlasništva Kosača nad ovim posjedima i dobrima sve do XVI stoljeća. Segmentu spo-

menutih trgovačkih veza Dubrovnika i zaleda pripada i djelatnost četiriju generacija porodice Zlatarića, koje autor obrađuje u posljednjem poglavljju pod naslovom *Zlatarići – trgovci iz Goražda* (167-181). Koristeći dostupnu građu dubrovačke provenijencije, Kurtović demonstrira frekventnost i količinu učešća Zlatarića u dubrovačkoj kreditnoj trgovini, te njihovo učešće u diplomatskim misijama u odnosima vojvođe Sandalja i Dubrovačke Republike. Prepoznatljivost onovremenog sistema poslovanja Zlatarići iskazuju aktivnostima poput pohranjivanja novca u privatni depozit u Dubrovniku, što je bila praksa najmoćnijih velikaša iz zaleda.

Publikacija *Iz povijesti dubrovačkog zaleda* predstavlja značajno ishodište u razumijevanju problematike odnosa Dubrovnika kao centra i zaleda, odno-

sno teritorija srednjovjekovne bosanske države u XIV i XV stoljeću. Publikovanjem predstavljenih deset cjelina u okviru jedne knjige rezultati dugogodišnjih istraživanja autora Esada Kurtovića postali su pristupačniji široj čitalačkoj publici. U okviru ove publikacije istražen je širok dijapazon svakodnevnih djelatnosti koje su predstavljale poveznice između Dubrovnika i zaleda, definisani su opći parametri prema kojima se odvijala interakcija između ovih prostora, te je prezentirana svojevrsna ovisnost jednog prostora o drugom i obratno. Pored predstavljenih rezultata ova publikacija sadrži i smjernice za daljnja istraživanja unutar naslovljene problematike ukazujući na značaj Državnog arhiva u Dubrovniku kao glavnog oslonca za istraživanje srednjovjekovne historije dubrovačkog zaleda.

Enes Dedić

Sedad Bešlija, *Istimâlet – Bosna u osmanskoj političkoj strategiji (15. i 16. stoljeće)*

Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu-Institut za historiju, 2017, 302 str.

Knjiga dr. Sedada Bešlije pod naslovom *Istimâlet – Bosna u osmanskoj političkoj strategiji (15. i 16. stoljeće)* čitaocima nudi jednu potpuno novu naučnu perspektivu i omogućava objektivnije tumačenje procesa koji je omogućio relativno brzo širenje i dugo

trajanje sultanove vlasti na Balkanu. U knjizi je detaljno razrađena posebna politička strategija Osmanske Države iz XV i XVI stoljeća koja je poznata pod nazivom *istimâlet*. Riječ je o različitim mjerama i metodama koje su Osmanlije poduzimale u cilju vojnog